

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך מב, תשנ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

נזדמן לידנו כרטיס הזמנה לחתונה מתחילת המאה, ומטבע הדברים שהעין נתפסה מייד לזריות שבו. המוזר ביותר הוא דרך התעתיק של שמות ומלים שאולות, וזה יהיה עיקר העניין שנעסוק בו כאן. בכרטיס מזמינים ההורים את הקרואים להשתתף בשמחת כלולותיהם של החתן לבית מאנזאהן עם הכלה לבית ראבינאוויטץ, העתידים לחוג את משתה החתונה בחצר הליטאגראפיע (ראה תצלום). התעתיק של השמות הנזכרים פותח פתח לדיון בבעיות התעתיק של שמות זרים ומלים שאולות.

ונתחיל במלה **ליטאגראפיע**. תעתיקה של מלה זו מבוסס על עיקרון שאינו מקובל עוד בימינו, והוא **תעתיק אותיות** (טרנסליטרציה בלעז), היינו תעתיק של אות כנגד אות. ובכרטיס הנדון השמות הזרים כתובים על-פי האותיות שבכתב הגרמני, שהטביע את חותמו על היידיש, ובעקבותיה על העברית של הימים ההם (Lithografie).

הכלל המנחה אותנו היום בתעתיק הוא, שאין כותבים אותיות שאין האוזן שומעת. כך, למשל, שמה של העיר Cannes, שנערך בה מדי שנה בשנה פסטיבל הסרטים הידוע, נכתב **קאן**; כנגד השם של העיר Champagne אנו כותבים **שאמפאן**. והדברים יפים לא רק ביחס לתעתיק הלועזי לעברית, אלא גם ביחס לתעתיק מעברית ללועזית. ידוע מנהגם של רבים לתעתק את שמם המסתתים באות ה"א ב־h, כגון: Aryeh, Sarah. והלוא ה"א אינה הגויה כלל, וראוי להשמיטה מן התעתיק. והוא הדין במלים כלליות, כגון: Torah, Halakhah, Kabbalah, Mishnah. הדרך של שימוט ה"א שאינה הגויה, יפה אף לידיש כמו לעברית. רבים מכותבי יידיש עדיין נוקטים כתיב גרמני: יאהר (= שנה). אולם כבר פסקה הסמכות העליונה לכתיבה רשמית, יוואָ (= יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט - המוסד לידיעת יידיש), שהנכון הוא לכתוב מלים מעין אלו בלי ה"א. יש עדות לכך, שאותה משפחה עצמה נהגה כך כעבור זמן לא רב.

בס"ט

ובמז"ט

מזמינים אנחנו מע"כ לכלולת צאצאינו

הכלה

החתן

שרה גיטל

דוד מאנואהן

ראבינאוויטין

הי"ו

החופה תהי' אי"ה ביום ו' י"א סיון תרס"ו

בשעה 9 טורקיה בחורבת ריה"ח בירושלם ת"ו

הורי הכלה

הורי החתן

אברהם יעקב

אברהם ליב

רחל גוטקא

רחל לאה

ראבינאוויטין

מאנואהן

יצוין עוד שהתעתיק ראבינאוויטץ אף הוא תמוה, ולא רק בגלל האל"ף המציינת את התנועה, שאנו נוהגים כיום לכתוב כנגדה וי". לפי כללי התעתיק שקבעה האקדמיה, בסמוך לוי"ו המציינת תנועה (o או u) ראוי לכתוב בי"ת; לפיכך אם החלפנו את האל"ף מן היידיש בוי"ו, ראוי גם לכתוב בי"ת כנהוג. תמוה ביותר הצירוף טץ. מצפים היינו לאחד מן השניים: ץ בלבד (ההגה הקרוב ביותר), או טש (לפי ההגייה). היום, כידוע, אנו כותבים כנגד טש: צ'. מפני כבודו של טשרנחובסקי אנו משאירים את שמו כמות שהוא, אבל בכל השמות החדשים זה מנהגנו: להוסיף גרש ליד הצד"י.

גרש זה משמש גם לצד אותיות אחרות: ג' וז'. לא בנקל הוסכם לאמץ אותו בכתב העברי. היום אנו הולכים אחר הכלל, שמתעתיקים עיצורים שאינם קיימים בעברית באותיות שהגייתן קרובה לאותם הגאים זרים, ואין אנו ממציאים סימנים חדשים כדי לשקף ביתר דיוק את המבטא הלוועזי. גרשים רבים שהוצע להוסיפם לכתב העברי נדחו מכול וכול, ויש שגם על הראשונים הם מצטערים.

ובשולי הדברים כמה זוטות: מלים, כפי שכבר נאמר פעמים רבות, משחקת להן השעה וכעבור זמן הן נדחות מפני מלים אחרות הבאות לרשת אותן. ולא תמיד הירושה נאה היא. הצירוף "כלולת צאצאינו" נתחלף ב"נישואי בנינו" או "כלולת בנינו". צאצא נתייחד היום בעיקר לנכדים ונינים או לכלל הנולדים מכמה דורות, ואינו משמש כמעט במקום הבנים עצמם. במקום "החופה תהי'ה" שגור היום "החופה תתקיים" או "החופה תיערך", והרבה כבר נכתב על העדיפות של "תהיה" הפשוטה כנגד המלים המורות על קיום ועריכה, שאינן מכוונות יפה למהות האוגד המתחייב בצירוף הנידון. הלוא כנגד "תהיה" אפשר לנסח: "החופה - ביום ו' וכו'". ואין כאן המקום להאריך.

ה"משתה" הוחלף ב"קבלת אורחים" או ב"סעודה" - אולי משום שמיני המזונות המוגשים בחתונות עולים בהרבה על מיני משקה, ואולי אין הסעודה אלא קיצור הביטוי "סעודת מצווה".

לתשומת לב ראויה השעה הטורקית הנקובה בכרטיס ההזמנה, השווה למה שמכונה גם השעה הערבית, והיום גם השעה הארץ-ישראלית (ובראשי תיבות: שא"י). שעון זה נוהג עד היום בחוגים החרדיים, והוא מצוי בבתי כנסת רבים, בעיקר בירושלים. נקודת המוצא של שעון זה היא שעת השקיעה, והיא הקבועה בו כשעה 12. שעת השקיעה חשובה בקביעת זמן של תפילות מנחה וערבית, ואולי משום כך נתחבב שעון זה בחוגים אלו.

ואחרון אחרון, שאינו מענייני הלשון: מנהג היה בירושלים להשיא בני זוג ביום שישי בחוג המשפחה בלבד, ואת האורחים לקבל במוצאי השבת. אפשר שרעיון טוב הוא, וכדאי לתת עליו את הדעת.